

HANDEL

PASTOOR CASTELIJNSSTRAAT

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-09.0083

Juni 2009

HANDEL

PASTOOR CASTELIJNSSTRAAT

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-09,.0083

Juni 2009

Status
definitief

Auteur(s)
drs. M.E. Veenstra

Colofon

ISSN:	1873-9350
Redactie:	drs. R. van der Mark
Auteur:	drs. M.E. Veenstra
Tekeningen:	ing. E.M. Slootweg
Veldwerk:	drs. R. van der Mark (projectleider) drs. F.L.W.M. van Nuenen drs. M.E. Veenstra drs. A.C. van de Venne
Machine:	Luijten Archeologisch Grondwerk
Vondstdeterminatie:	drs. R. van der Mark
Opdrachtgever:	gemeente Gemert-Bakel
Bevoegde overheid:	gemeente Gemert-Bakel
Uitvoering:	BAAC bv
Copyright:	gemeente Gemert-Bakel/BAAC bv 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Gemert-Bakel en/of BAAC bv 's-Hertogenbosch.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 613 62 19
Fax.: (073) 614 98 77
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax.: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Leeswijzer	5
1.3	Ligging van het plangebied	6
1.4	Administratieve gegevens	7
2	Achtergrond	9
2.1	Geologische en bodemkundige achtergrond	9
2.2	Archeologische achtergrond	9
2.3	Cultuurhistorische achtergrond	9
2.4	Archeologische verwachting	10
3	Onderzoeksvragen	13
3.1	Onderzoekskader	13
3.2	Onderzoeksvragen	13
4	Werkwijze	15
5	Resultaten	17
5.1	Bodemopbouw	17
5.2	Antropogene sporen en interpretatie	17
5.3	Vondstmateriaal	18
6	Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling	19
6.1	Beantwoording van de onderzoeksvragen	19
6.2	Waardering	21
6.3	Aanbeveling	22
7	Samenvatting en conclusie	23
8	Literatuur	25
9	Verklarende woordenlijst	27
	Bijlagen	
	Bijlage 1. Alle sporenkaart	
	Bijlage 2. Archeologische en geologische tijdvakken	
	Bijlage 3. Archeologische tijdsindeling	
	Bijlage 4. Vondstenlijst	
	Bijlage 5. Sporenlijst	

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Gemert-Bakel, werd door het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie (BAAC bv) te 's-Hertogenbosch een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P), waarderende fase, uitgevoerd. Doel van dit onderzoek was het inventariseren en waarderen van de archeologische waarden in het plangebied. Het plangebied bevindt zich aan de Pastoor Castelijnsstraat te Handel.

Aanleiding tot het onderzoek vormen nieuwbouwplannen voor woningen in het plangebied. Het plangebied bevindt zich op circa 100 m ten noorden van de rooms-katholieke kerk, aan de rand van de bebouwde kom van Handel. Uit het vooronderzoek blijkt het oostelijke deel van het plangebied een middelhoge archeologische verwachting te hebben. Doordat bij graafwerkzaamheden voor de nieuwbouw eventueel aanwezige archeologische gegevens verloren gaan, is besloten om een Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te voeren. Doel van het onderzoek is het vaststellen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de locatie, namelijk de aard, ouderdom, omvang, gaafheid en conservering, teneinde tot een waardestelling conform KNA 3.1 te kunnen komen. Het onderzoek werd uitgevoerd op 15 april 2009, conform het Programma van Eisen, de interne BAAC procedures en de KNA versie 3.1.¹

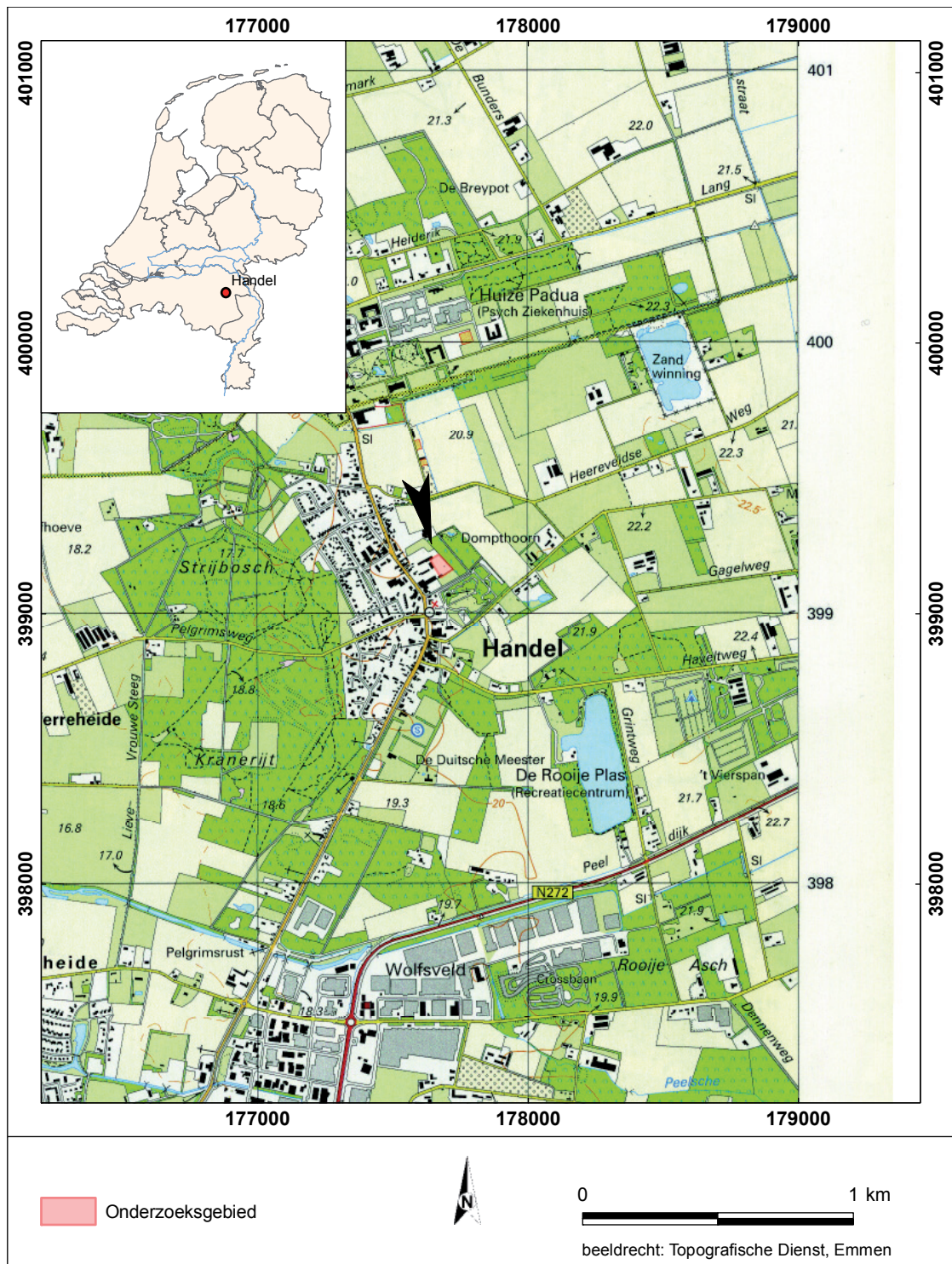
1.2 Leeswijzer

In het navolgende rapport wordt verslag gedaan van het onderzoek. Daarbij wordt eerst ingegaan op de geologische, bodemkundige en historische achtergronden van het plangebied (hoofdstuk 2). Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een archeologische verwachting. In hoofdstuk 3 worden de onderzoeksdoelstellingen en –vragen gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft een beschrijving van de gevolgde archeologische methodiek. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een interpretatie. Hoofdstuk 6 is gewijd aan de beantwoording van de onderzoeksvragen en een aanbeveling. Het rapport wordt afgesloten met een samenvatting en conclusie (hoofdstuk 7).

¹ Programma van Eisen opgesteld door drs. R. Berkvens, Samenwerkingsverband regio Eindhoven, Milieudienst; BAAC-procedures: Van Genabeek 2005; KNA versie 3.1: Centrale College van Deskundigen (CCvD) Archeologie 2006.

1.3 Ligging van het plangebied

Het plangebied bevindt zich aan de Pastoor Castelijnsstraat op circa 100 m ten noorden van de rooms-katholieke kerk, aan de rand van de bebouwde kom van Handel. Het maaiveld is gelegen op een hoogte van circa 21,06 tot 21,75 +NAP.

Afb. 1.1. Ligging van het plangebied.

1.4 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Gemert-Bakel
Plaats:	Handel
Toponiem:	Pastoor Castelijnsstraat
Kaartblad:	51F
Datum onderzoek:	15 april 2009
BAAC projectnummer:	A-09.0083
Coördinaten:	west: 177.603/399.086 zuid: 177.575/399.124 noord: 177.674/399.211 oost: 177.725/399.159
Oppervlakte plangebied:	circa 8422 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied:	circa 8422 m ²
Complexypen:	akkerland
Datering:	Nieuwe Tijd
OM-nummer:	34097
Onderzoeksnummer	25813
Soort onderzoek:	Inventariserend Veldonderzoek (IVO)
Opdrachtgever:	gemeente Gemert-Bakel contactpersoon: V. Jolink
Bevoegde Overheid:	gemeente Gemert-Bakel contactpersoon: V. Jolink
Bewaarplaats documentatie en vondsten:	momenteel BAAC-kantoor te 's-Hertogenbosch; worden t.z.t. overgedragen aan het provinciaal depot Noord-Brabant

2 Achtergrond

2.1 Geologische en bodemkundige achtergrond

Het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart van Nederland op de rand van de Peelhorst en de Centrale Slenk, waarin in de ondergrond verschillende breuken aanwezig zijn. De begrenzing van de Peelhorst en de Centrale Slenk wordt gevormd door de Peelrandbreuk. Deze breuklijn loopt van zuidoost naar noordwest door de gemeente Gemert-Bakel en bevindt zich op drie kilometer ten westen van het plangebied. De Peelrandbreuk is in het landschap nog te herkennen als steilrand. Een andere breuk is de 'Horst van Handel' waarop de plaats Handel zich bevindt. De westelijke breuklijn van de 'Horst van Handel' loopt door het zuidwestelijke deel van het plangebied.² Geomorfologisch gezien bestaat het plangebied uit een plateauachtige horst met rivierafzettingen en dekzand aan het oppervlak (4F2).³ Het door een voorloper van de Maas afgezette pakket grindhoudend zand behoort tot de Formatie van Beegden. Het dekzandpakket is onderdeel van de Formatie van Boxtel. Volgens de bodemkaart van Nederland bestaat de ondergrond in het plangebied uit hoge, zwarte enkeerdgronden, gevormd in zwak lemig, fijn zand (zEZ21g).⁴ Enkeerdgronden zijn ontstaan doordat de mens de bodemvorming door potstalbemesting heeft beïnvloed vanaf de Late Middeleeuwen tot en met het einde van de 19^e eeuw. Geleidelijk is de bodem opgehoogd met humushoudend materiaal.

2.2 Archeologische achtergrond

Het plangebied was tot begin 19^e eeuw onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Uit het vooronderzoek is gebleken dat het plangebied volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) deels ligt in niet gekarteerde zone (bebouwde kom) en deels in een gebied met een middelhoge trefkans op het aantreffen van archeologische waarden. Deze verwachting is gebaseerd op de aanwezigheid van een enkeerdgrond die eventuele archeologische sporen afdekt en dus beschermt. Volgens de archeologische verwachtingskaart van de provincie Noord-Brabant wordt aan het plangebied een middelhoge tot hoge verwachting gegeven en een hoge waarde voor wat betreft historische stedenbouw. Uit het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarnemingen bekend. Ongeveer 400 meter ten westen van het plangebied is tijdens een archeologisch onderzoek door Archol bv in 2003 een enkel middeleeuws spoor aangetroffen onder een esdek. Bij gebrek aan vondstmateriaal kon het spoor niet precies worden gedateerd. Tijdens het onderzoek zijn drie scherven afkomstig uit een verspitte A-horizont aangetroffen. Deze scherven dateren uit de periode tussen de 14^e en 17^e eeuw (ARCHIS onderzoeksnummer 5694).⁵

2.3 Cultuurhistorische achtergrond

Het plangebied bevindt zich op een afstand van 100 meter van de laat middeleeuwse kerk van Handel. Uit het vooronderzoek is gebleken dat het gebied rond Handel en

2 Miedema 2008.
3 Stiboka 1977.
4 Stiboka 1981.
5 Miedema 2008.

Gemert in de late middeleeuwen in handen was van de Duitse Orde. Deze orde was in de tijd van de kruistochten gesticht als broederschap in het Heilige Land. Deze orde bezat voor 1220 na Chr. bezittingen in Gemert en in het midden van de 13^e eeuw ook een huis vermoedelijk in Handel. Tevens stichtte ze de kerk in Handel. Handel is al sinds de 14^e eeuw een bedevaartsoord voor mensen die tot Maria bidden.⁶ Volgens de kadasterkaart (minuutplan) van circa 1828 was alleen de omgeving rondom de kerk bebouwd en was het plangebied in gebruik als landbouwgrond.⁷ Het oude wegenpatroon is nu nog herkenbaar, maar de bebouwing is aanzienlijk uitgebreid.

Afb. 2.1 Overzicht van het onderzoeksgebied voor de aanleg van de werkputten.

2.4 Archeologische verwachting

Op basis van het bureauonderzoek werd een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd om de archeologische verwachting te toetsen.⁸ Binnen het plangebied werden vijf boringen in een verspringend grid geplaatst met een edelmanboor met een diameter van 15 cm. Deze boringen zijn uitgevoerd tot een diepte van 1,20 meter beneden het maaiveld.⁹

In alle boringen werd direct onder het maaiveld een bouwvoor (Ap-horizont) aangetroffen met een dikte van 20-30 cm, bestaande uit een matig humeuze, donkerbruingrijze laag matig grof, licht grindig zand. Daaronder bevond zich in vrijwel alle boringen een zwak humeuze, grunderige menglaag (A/C-horizont) met een wisselende dikte van 15 tot 45 cm. Mogelijk is deze horizont ontstaan door een

6 Miedema 2008.

7 Geraadpleegd via www.watwaswaar.nl.

8 Miedema 2008, 16 e.v.

9 Zie Bijlage 3, Boorpuntenkaart in Miedema 2008 voor de locatie van de geplaatste boringen.

vermenging van een plaggendek met de onderliggende C-horizont. In het noord-oostelijk deel van het plangebied bevond zich onder deze menglaag een dunne podzol B en B/C-inspoelingshorizont die uit zeer grof beddingzand bestond. Mogelijk is dit een restant van een laarpodzolbodem. In het zuidelijke deel van het plangebied werd op circa 60 cm onder het maaiveld een 10 cm dik veenlaagje aangeboord. De C-horizont bestond overall uit zeer grof matig grindig zand, dat als beddingzand beschouwd moet worden. Dit zijn oude opgestuwde afzettingen van de Maas die tot de Formatie van Beegden worden gerekend. Uit de boringen bleek dat het westelijke en centrale deel van het plangebied grotendeels verstoord was. De meest intacte bodemprofielen bevonden zich aan de randen van het plangebied. Noch in de boringen noch tijdens de veldinspectie werden archeologische indicatoren aangetroffen.

Op grond van bovenstaande gegevens wordt aan het plangebied een hoge archeologische verwachting toegekend. In het plangebied kunnen nederzettingssporen en sporen van infrastructuur worden verwacht uit de periode vanaf de late middeleeuwen. De in het plangebied te verwachten dikke, zwarte enkeerdgrond heeft een conserverende functie voor eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische resten. Het noordelijke deel van het plangebied waarin zich het onderzoeksgebied bevindt was een voormalig akkerbouwperceel dat later een verhard parkeerterrein werd. Ook is hier een tennisterrein aangelegd. Bij de aanleg van het tennisterrein met gravel kan de bodem tot in de C-horizont zijn verstoord. Ook de verwijdering van de verharding van het parkeerterrein kan geleid hebben tot verstoringen in de ondergrond.¹⁰

3 Onderzoeksvragen

3.1 Onderzoekskader

Doel van het Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven is om te komen tot een waardestelling van het plangebied. Tevens dient het onderzoek antwoord te geven op de vraag of herinrichting van het plangebied een bedreiging kan vormen voor de mogelijk aanwezige archeologische waarden. Indien zich daadwerkelijk archeologische waarden bevinden in het plangebied is de vraag die beantwoord dient te worden of deze waarden *in situ* behouden kunnen worden en kunnen worden ingepast door planaanpassing of dat overwogen moet worden om de archeologische resten op te graven.

De onderzoeksgegevens dienen te worden toegevoegd aan het langlopende onderzoek in de zogenaamde archeologische microregio Zuidoost-Brabant en te worden geïntegreerd in de reconstructie van de bewoningsgeschiedenis van Gemert-Bakel door de eeuwen heen.¹¹

3.2 Onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen zijn een aantal onderzoeksvragen gesteld waar het onderzoek, indien mogelijk, antwoord op dient te geven.

Algemeen:

1. Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?
2. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk of weersomstandigheden?

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen:

1. In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gave en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?
2. Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?

Perioden en sites:

1. Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?¹²
2. Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?

11 Berkvens 2009.

12 Berkvens 2009: Met vindplaats wordt in algemene zin bedoeld een locatie waar sporen of vondsten aangetroffen zijn. Onder site wordt hier verstaan een clustering van structuren, sporen en vondsten die in tijd, ruimte en complextype bij elkaar horen. Sites kunnen zich op meerdere niveaus manifesteren (bijvoorbeeld nederzetting, erf, individueel gebouw). Op het laatste niveau kan beter van structuren of fenomenen gesproken worden.

3. Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:
 - a. de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing
 - b. de geologische en/of bodemkundige eenheid
 - c. de omvang (inclusief verticale dimensies)
 - d. aard / complextype / functie
 - e. de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)
 - f. de vondst- en spoordichtheid
 - g. de stratigrafie
 - h. de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie
4. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, etc?
5. Zijn er aanwijzingen voor agrarische en/of ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan naar analogie van vraag 3 aan te geven?
6. Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?
7. Wanneer en waarom zijn de sites en de vindplaats in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?

Landschap en bodem

1. Wat is de fysieklandschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?
2. Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in de omgeving locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?
3. Kan aan de hand van archeologisch vondstmateriaal uit het esdek een uitspraak worden gedaan over de ouderdom en/of de vorming van dit esdek?
4. Welke postdepositionele processen hebben zich afgespeeld en wat is het effect daarvan?
5. Wat is de invloed van het gevormde esdek op de archeologische niveaus? Dekt het esdek alle sporen af of zijn er ook sporen gegraven vanuit of door het esdek?

Na de bespreking van de werkwijze en resultaten volgt de beantwoording van deze vragen.

4 Werkwijze

Volgens het Programma van Eisen moesten centraal in het plangebied Handel-Pastoor Castelijnsstraat vijf proefsleuven worden aangelegd. Hierbij moest rekening worden gehouden met een eik die midden in het onderzoeksgebied stond. De proefsleuven dienden een breedte te hebben van vier meter en een lengte van 19 meter.¹³ De werkputten werden aangelegd met een mobiele kraan met gladde bak. De werkputten werden laagsgewijs verdiept om eventueel aanwezige vondsten te kunnen verzamelen. Voor het opsporen van metalen vondsten is gebruik gemaakt van een metaaldetector.

Per werkput is één vlak op een relevant spoorniveau boven in de C-horizont aangelegd en gedocumenteerd. Dit vlak werd gefotografeerd, getekend (schaal 1:50), beschreven en om de vijf meter gewaterpast. Het maaiveld is eveneens om de vijf meter gewaterpast. Per werkput zijn twee profielkolommen van één meter breed gefotografeerd, getekend (schaal 1:20) en beschreven. Aangezien alleen enkele recente sporen zijn aangetroffen, zijn deze niet gecoupeerd, omdat dit niet noodzakelijk was voor het beantwoorden van de vraagstelling en voor de waardering van een eventuele vindplaats. Per werkput werden twee meetpunten door een landmeter ingemeten in het landelijke RD-coördinaten systeem. Tijdens het onderzoek zijn geen grond- of pollenmonsters genomen aangezien geschikte contexten hiertoe ontbraken.

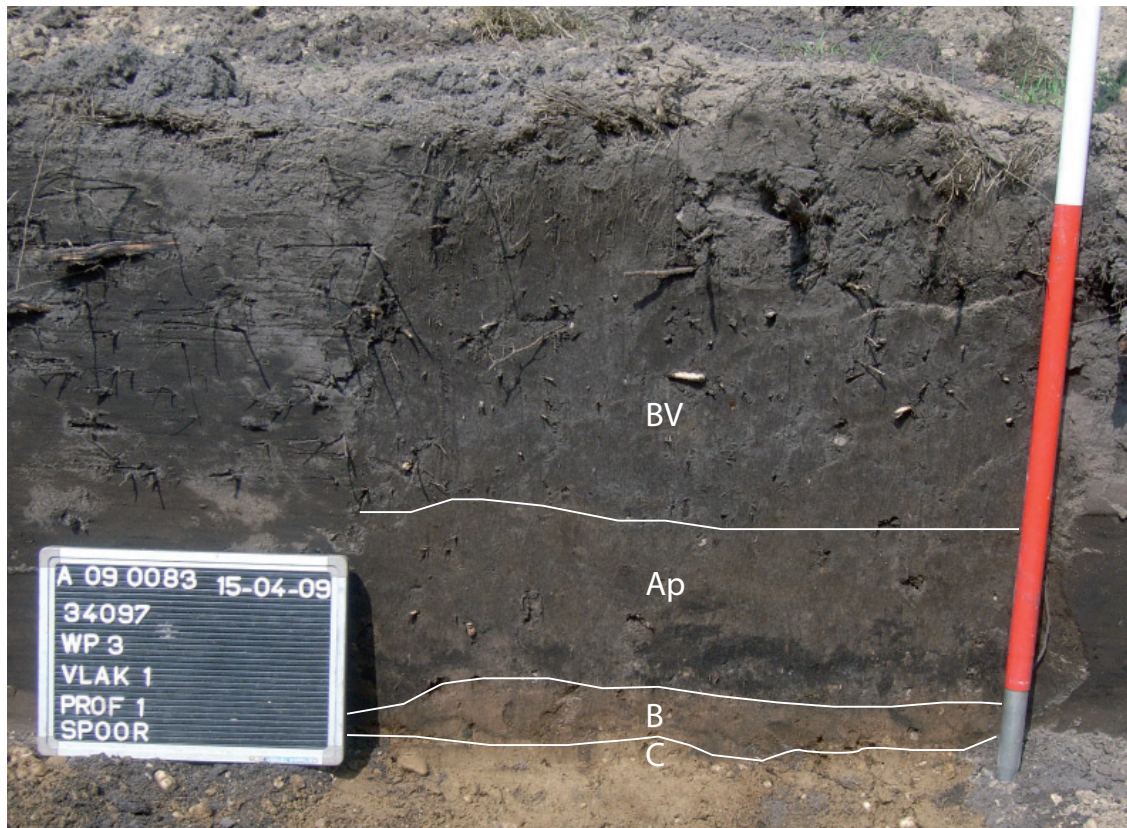

Afb. 4.1 De aangelegde werkputten in het plangebied.

5 Resultaten

5.1 Bodemopbouw

Tijdens het onderzoek zijn tien profielstaven gedocumenteerd. De standaard opbouw binnen het plangebied is als volgt:
Onder een circa 20 tot 50 cm dik recent ophogingspakket van geel zand (werkput één) of een recente bouwvoor van donkerbruin zand (werkput drie, vier en vijf) bevindt zich een circa 20 cm dikke akkerlaag van donkergrijs humeus zand (A-horizont). Vondstmateriaal uit de akkerlaag ontbreekt. Onderin deze akkerlaag bevindt zich in de meeste profielen een verspitte, zeer humeus donkergrijs laagje van circa 5 cm. Onder de akkerlaag is een circa 4 tot 10 cm dikke B-horizont aangetroffen en daaronder bevindt zich een C-horizont. De natuurlijke ondergrond bestaat uit grindhoudend zand met enkele keien (formatie van Beegden). In werkput twee is plastic en ander recent materiaal aangetroffen in het ophogingspakket van geel en donkerbruin zand. De bodem is hier recent verstoord tot in de C-horizont.

Afb. 5.1 Overzicht van profiel 3.1. De verschillende horizonten worden in de tekst hieronder nader verklaard.

5.2 Antropogene sporen en interpretatie (zie bijlage 1:alle sporenkaart).

Het maaiveld bevindt zich binnen het onderzoeksgebied op een hoogte van circa 21,30 tot 21,70 +NAP en de hoogte van het opgravingsvlak varieert van circa 20,80 tot 21,10 +NAP.

In het onderzoeksgebied is (de restant van) een akkerlaag aangetroffen. In totaal zijn

bij het onderzoek vijf recente sporen aangetroffen in de proefsleuven, namelijk vier greppelachtige sporen en één kuil. Archeologische sporen uit de perioden tot 1800 na Chr. zijn niet gevonden.

Afb. 5.2 Overzicht van werkput drie richting het zuidwesten.

5.3 Vondstmateriaal

Tijdens het onderzoek is één fragment aardewerk aangetroffen bij de aanleg van het vlak in werkput twee. Het betreft een bodemscherf van Nederrijns aardewerk. Dit fragment is te dateren in de periode tussen 1700 en 1900 na Chr.

6 Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling

6.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is alleen (de restant van) een akkerlaag aangetroffen, de enige waargenomen sporen zijn recente greppelachtige sporen en een recente kuil. In paragraaf 6.2 volgt een waardering hiervan. De beantwoording van de onderzoeksvragen volgt hieronder.

Algemeen:

1. Zijn er archeologische resten (sporen, structuren, vondsten) in de bodem aanwezig, of zijn er aanwijzingen dat deze hier verwacht mogen worden?

In het onderzoeksgebied zijn geen archeologische resten van voor 1800 na Chr. aangetroffen en ook geen aanwijzingen dat deze resten mogen worden verwacht.

2. Indien het onderzoek geen archeologische resten of beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en / of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk of weersomstandigheden?
In werkput twee was de bodem tot in de natuurlijke ondergrond verstoord. In de rest van het onderzoeksgebied is alleen een akkerlaag aangetroffen en enkele recente sporen. Mogelijk was het plangebied minder geschikt voor bewoning in vroeger tijden, aangezien het gebied meer ten oosten van het plangebied hoger is gelegen en het plangebied dus relatief laag is gelegen.

Gaafheid en conservering van de vindplaatsen:

1. In welke lagen, zones of gebieden bevinden zich gave en goed geconserveerde archeologische resten of waar zijn ze te verwachten?

Deze zijn niet aangetroffen en niet te verwachten in het plangebied.

2. Wat is de mate van conservering en gaafheid van de archeologische resten?

Afgezien van enkele recente sporen en een enkel fragment aardewerk zijn geen archeologische resten aangetroffen. De mate van conservering en gaafheid is daarom laag tot middelhoog.

Perioden en sites:

1. Indien er archeologische resten aanwezig zijn, kunnen er binnen de vindplaats aparte sites onderscheiden worden, en zo ja, op welke gronden?¹⁴

N.v.t.

2. Wat is de begrenzing en de ruimtelijke spreiding, zowel in horizontale als verticale zin, van de sites en wat is de onderlinge samenhang?

N.v.t.

14

Berkvens 2009: Met vindplaats wordt in algemene zin bedoeld een locatie waar sporen of vondsten aangetroffen zijn. Onder site wordt hier verstaan een clustering van structuren, sporen en vondsten die in tijd, ruimte en complextype bij elkaar horen. Sites kunnen zich op meerdere niveaus manifesteren (bijvoorbeeld nederzetting, erf, individueel gebouw). Op het laatste niveau kan beter van structuren of fenomenen gesproken worden.

3. *Wat is per archeologische site in het onderzoeksgebied:*
 - a. *de ligging (inclusief diepteligging) en begrenzing*
N.v.t.
 - b. *de geologische en/of bodemkundige eenheid*
N.v.t.
 - c. *de omvang (inclusief verticale dimensies)*
N.v.t.
 - d. *aard /complextypen / functie*
N.v.t.
 - e. *de samenstelling van de archeologische resten (grondsporen en mobilia)*
N.v.t.
 - f. *de vondst- en spoordichtheid*
N.v.t.
 - g. *de stratigrafie*
N.v.t.
 - h. *de ouderdom, periodisering, typechronologische classificatie*
N.v.t.
4. *Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site-patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, vennen, etc?*
Aanwijzingen voor landgebruik, uitgezonderd een niet te dateren akkerlaag, zijn niet aangetroffen.
5. *Zijn er aanwijzingen voor agrarische en/of ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan naar analogie van vraag 3 aan te geven?*
In het bodemprofiel is een niet te dateren akkerlaag aangetroffen.
6. *Kunnen meerdere bewoningsfasen onderscheiden worden? Zo ja in welke mate zijn deze aaneensluitend?*
N.v.t.
7. *Wanneer en waarom zijn de sites en de vindplaats in zijn geheel verlaten of in onbruik geraakt?*
N.v.t.

Landschap en bodem

1. *Wat is de fysieklandschappelijke ligging van de sites (geologie, bodemkunde, geomorfologie, afstand tot water, reliëf)?*
N.v.t.
2. *Wat is de paleo-ecologische context van het onderzoeksgebied? Liggen in de omgeving locaties die voor pollenanalyse bemonsterd kunnen worden?*
In het plangebied zijn geen geschikte contexten voor archeobotanische monsters aangetroffen.

6.2 Waardering

Volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie moet een vindplaats op een drietal waarden gewaardeerd worden (zie tabel 1).

Bij een waarderingsscore van 5 of meer op fysieke kwaliteit is een vindplaats behoudenswaardig. Bij een lagere score op deze waarde moet gekeken worden naar de inhoudelijke kwaliteit van deze vindplaats. Wordt een van de criteria voor deze waarde "hoog" gescoord dan is de vindplaats alsnog behoudenswaardig.

Vindplaats

Uit het proefsleufonderzoek blijkt dat in het plangebied zich een (restant van een) akkerlaag als archeologische vindplaats bevindt. De twee criteria die de KNA voor de belevingswaarde van een vindplaats stelt hebben vooral betrekking op zichtbare monumenten. Aangezien in het onderzoeksgebied geen monumenten aanwezig zijn, is op deze twee punten niet gescoord.

De fysieke kwaliteit van een vindplaats wordt door twee criteria bepaald: gaafheid en conservering. In het bodemprofiel is de restant van een akkerlaag is aangetroffen. Op enkele recente sporen na ontbreken verdere archeologische sporen. De gaafheid wordt daarom geclassificeerd als laag. Tijdens de aanleg van de sleuven is één fragment aardewerk aangetroffen. Een eventuele vondstenlaag is niet aanwezig. De conservering van de aangetroffen vondst is te classificeren als middel. Dit is voor de zandgronden normaal voor aardewerk. Metaal, archeobotanisch en zoölogisch daarentegen zullen op de zandgronden niet goed zijn geconserveerd, maar metaal en/of archeobotanisch en/of zoölogisch materiaal is tijdens dit onderzoek niet aangetroffen.

Waardering op inhoudelijke criteria bestaat uit vier subcriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit. De criteria zeldzaamheid en informatiewaarde worden vanwege het ontbreken van archeologische sporen geclassificeerd als laag. Aangezien in het onderzoeksgebied alleen (de restant van) een akkerlaag als archeologische vindplaats is aangetroffen wordt op de criteria ensemblewaarde en de representativiteit niet gescoord.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord.		
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord.		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid			1
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1
	Informatiewaarde			1
	Ensemblewaarde	Wordt niet gescoord.		
	Representativiteit	Wordt niet gescoord.		

Tabel 1. Waarderingstabel voor de vindplaats.

6.3 Aanbeveling

Aangezien de waarden voor 'gaafheid' en 'zeldzaamheid' en 'informatiewaarde' laag en de voor 'conservering' middel worden gescoord moet worden geconcludeerd dat in het plangebied geen behoudenswaardige archeologische resten zijn aangetroffen.

Behoud *in situ* of vervolgonderzoek worden dan ook niet aanbevolen.

Aan dit selectie**advies** kan echter geen rechtskracht worden ontleend. Alleen het selectie**besluit** dat door de bevoegde overheid op basis van deze rapportage wordt genomen bezit rechtskracht in deze.

7 Samenvatting en conclusie

In opdracht van gemeente Gemert-Bakel werd door BAAC bv te 's-Hertogenbosch een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op het plangebied Pastoor Castelijnsstraat in Handel, gemeente Gemert-Bakel. De geplande nieuwbouw vormt een bedreiging voor het potentieel aanwezige bodemarchief.

Het onderzoek betrof een plangebied aan de Pastoor Castelijnsstraat op circa 100 m ten noorden van de rooms-katholieke kerk, aan de rand van de bebouwde kom van Handel. Hier werden vijf proefsleuven aangelegd met een totaal oppervlak van 400 m². Het maaiveld bevond zich op circa 21,30 tot 21,70 +NAP. In het plangebied is een circa 25 cm dikke akkerlaag met daarboven een recent ophogingspakket aangegetroffen. Uit het onderzoek bleek dat zich in het onderzoeksgebied, behalve enkele recente sporen, geen archeologische sporen bevinden. Aangezien geen archeologische vindplaats is aangetroffen, worden geen archeologische resten in het plangebied als behoudenswaardig aangemerkt. Behoud *in situ* of vervolgonderzoek behoort dan ook niet tot de aanbevelingen.

8 Literatuur

Berkvens, R. 2009, *Programma van Eisen, Handel-Pastoor Castelijnsstraat. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-waarderend) d.m.v. proefsleuven met eventuele doorstart naar opgraving, gemeente Gemert-Bakel*. Programma van Eisen 2009.

Centrale College van Deskundigen (CCvD) Archeologie 2006, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Concept herziening versie 3.1*. Gouda.

Miedema, F.R.P.M. 2008, *Gemeente Gemert-Bakel, plangebied Pastoor Castelijnsstraat te Handel. Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek (verkennende fase)*. BAAC-rapport V-08.0419, 's-Hertogenbosch.

Gebruikte kaarten

Stiboka, 1981: Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 51 Oost-Eindhoven. Stichting voor de Bodemkartering, Wageningen.

Stiboka, 1977: Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 51 Eindhoven. Stichting voor de Bodemkartering, Wageningen.

Internetsites

Watwaswaar 2009: Kadastrale kaart van circa 1828 (minuutplan). Geraadpleegd via www.watwaswaar.nl, mei 2009.

9 Verklarende woordenlijst

A-horizont

Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten, schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen.

Alle sporenkaart

Overzichtskaart waarop alle grondsporen zijn aangegeven die bij een opgraving zijn aangetroffen (secundaire veldtekening).

Antropogene sporen

Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

Archeologisch bodemarchief

Het geheel van overblijfselen dat informatie kan verschaffen over menselijk handelen in het verleden (de materiële nalatenschap), bewaard in en in bepaalde gevallen (bijvoorbeeld een grafheuvel) op de bodem.

Archeologische verwachting

Het vermoeden over het voorkomen van (de aard, omvang en kwaliteit van) archeologische waarden in het onderzoeksgebied (verwachtingskaart, gespecificeerd verwachtingsmodel).

Archeologische waarde

Vindplaats of vondst met een oudheidkundige waarde. Het betreft hier met name archeologische relictten in hun oorspronkelijke ruimtelijke context. Zowel grote complexen / structuren zoals nederzettingsterreinen, als afzonderlijke vondsten kunnen met deze term worden aangeduid (waardering, aard, archeologische waarde).

ARCHIS

ARChEologisch Informatie Systeem. Het huidige, landelijke archeologische informatiesysteem dat door de RACM wordt beheerd. ARCHIS ontsluit het CMA en het CAA Centraal Informatiesysteem.

ARCHIS-melding

In algemene zin elke melding bij het centraal informatiesysteem (ARCHIS). In wettelijke zin de melding die bij ARCHIS wordt gedaan van de eerste bevindingen van een opgraving, maximaal twee weken na het beeindigen een opgraving. De RACM hanteert hier de term "vondstmelding".

ARCHIS-nummer (= CIS code)

Het landelijke registratienummer ten behoeve van een archeologisch onderzoek, uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem. Dit nummer dient op alle vondsten en documentatiemateriaal vermeld te worden. De RACM noemt dit het onderzoekmeldingsnummer en geeft het af na een Artikel 46-melding. Daarnaast wordt de term ook wel gehanteerd als alternatieve aanduiding voor een waarnemingsnummer.

B-horizont

Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin één of meer van de volgende kenmerken voorkomen: -Inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende horizonten, -(bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden en/of aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.

Bioturbatie

Verstoring van bodemlagen door dieren (graven, woelen, eten).

C-horizont

Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.

Dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder koude omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden uit de laatste ijstijd vormen in grote delen van Nederland een aaneengesloten geheel.

Enkeerdgronden

Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens.

Geologie

Aardkunde, leer van de bouw en de ontwikkelingsgeschiedenis van de aardkorst en van de processen die zich erin afspelen.

Geomorfologie

Verklarende beschrijving van de vormen van de aardoppervlakte in verband met de wijze van hun ontstaan.

Horizont

Een qua kleur, textuur en wordingsgeschiedenis homogene bodemlaag met karakteristieke eigenschappen.

Inventariserend veldonderzoek

Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

KNA

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

Middeleeuwen

De tijdruimte tussen de oudheid en de nieuwe tijd, gewoonlijk gerekend van de val van het West-Romeinse rijk (476) tot de ontdekking van Amerika (1492), ook wel van 500 tot 1500 ad.

NAP

Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

Onderzoeksgebied

Het geografische gebied waarop het onderzoek betrekking heeft (plangebied).

Onderzoeksmeldingsnummer

RACM-benaming voor het landelijke registratienummer uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem na een Artikel 46 melding (= ARCHIS-nummer/CIS-code). Dit nummer dient op alle vondsten en documentatiemateriaal vermeld te worden.

RACM

Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

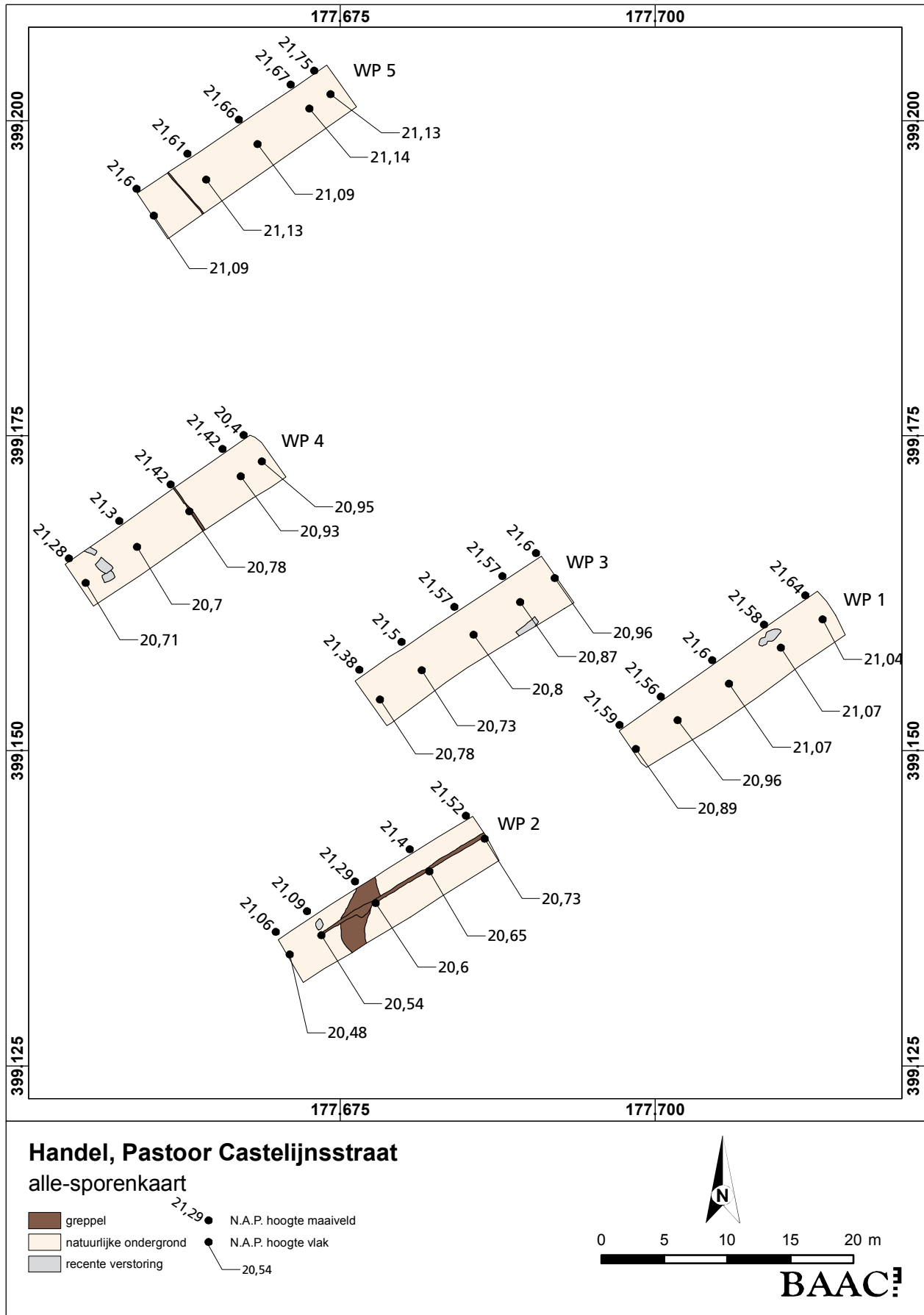
Selectieadvies

Schriftelijk advies aan de Bevoegde Overheid. Hierin wordt geadviseerd over de behoudenswaardigheid van één of meer vindplaatsen aan de hand van de opgestelde waardering en criteria die gesteld zijn in het archeologische beleid van de betrokken overheid (selectie, bevoegd gezag, archeologisch beleid, waardering).

Selectiebesluit

Een gemotiveerd besluit van de bevoegde Overheid tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde, meestal in het kader van een RO-besluit. Het besluit leidt tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

Bijlage 1. Alle sporenkaart

Bijlage 2. Archeologische en geologische tijdvakken

	C14 B.P.	Geologie	Klimaat, landschap, vegetatie		Archeologische perioden	Cultuurnamen		
-1500 n. C.								
-1000	1000	Duinkerke III	Subatlanticum (koeler, vochtiger)	Loofbos	Late Middeleeuwen	Zeijen		
-500		Duinkerke II			Merovingische tijd			
-0	2000				Volksverhuizingstijd			
-500		Duinkerke I			Laat Romeinse tijd			
-1000					Midden Romeinse tijd			
-1500					Vroeg Romeinse tijd			
-2000					Late IJzertijd			
-2500	4000	Calais IV	Subboreaal (koeler, droger)	Loofbos	Midden IJzertijd	Elp		
-3000					Vroege IJzertijd			
-3500		Calais III			Late Bronstijd			
-4000					Midden Bronstijd			
-4500	5000	Calais II	Atlanticum (warmer, vochtiger)	Loofbos	Vroege Bronstijd	Wikkeldraad	Klokbeaker	
-5000					Laat Neolithicum			
-5500					Midden Neolithicum			
-6000					Vroeg Neolithicum			
-6500								
-7000	8000	Calais I	Boreaal (warmer)	Den	Mesolithicum	Bandkeramiek		
-7500								Preboreaal (warmer)
-8000	10.000	Jong Dekzand II	Late Dryas (kouder)	Toendra	Laat Paleolithicum	Ahrensburg		
-8500			Allerød (warmer)	Den Berk				
-9000		Jong Dekzand I	Vroege Dryas (k.)	Toendra				
-9500			Bølling (warmer)	Berk				
-10000			Weichsel ijstijd	Poolwoestijn				
-10500	12.000	Oud Dekzand Löss	Pleistoceneen	Loofbos	Midden Paleolithicum	Hamburg		
-11000								Eemien (warmer)
-11500								Saale ijstijd
-12000		Keileem Stuwwallen			Vroeg Paleolithicum			
-12500								
-13000								
-13500								
-14000								
-14500								
-15000								
-15500								
-16000								
-16500								
-17000								
-17500								
-18000								
-18500								
-19000								
-19500								
-20000								
-20500								
-21000								
-21500								
-22000								
-22500								
-23000								
-23500								
-24000								
-24500								
-25000								
-25500								
-26000								
-26500								
-27000								
-27500								
-28000								
-28500								
-29000								
-29500								
-30000								
-30500								
-31000								
-31500								
-32000								
-32500								
-33000								
-33500								
-34000								
-34500								
-35000								
-35500								
-36000								
-36500								
-37000								
-37500								
-38000								
-38500								
-39000								
-39500								
-40000								
-40500								
-41000								
-41500								
-42000								
-42500								
-43000								
-43500								
-44000								
-44500								
-45000								
-45500								
-46000								
-46500								
-47000								
-47500								
-48000								
-48500								
-49000								
-49500								
-50000								

Bijlage 3. Archeologische tijdsindeling

PALEO	Paleolithicum/ oude steentijd	tot 8800 v Chr.
PALEOV	Paleolithicum vroeg	tot 300.000 v Chr.
PALEOM	Paleolithicum midden	300.000-35.000 v Chr.
PALEOL	Paleolithicum laat	35.000-8800 v Chr.
PALEOLA	Paleolithicum laat A	35.000-18.000 v Chr.
PALEOLB	Paleolithicum laat B	18.000-8800 v Chr.
MESO	Mesolithicum/ midden steentijd	8800-4900 v Chr.
MESOV	Mesolithicum vroeg	8800-7100 v Chr.
MESOM	Mesolithicum midden	7100-6450 v Chr.
MESOL	Mesolithicum laat	6450-4900 v Chr.
NEO	Neolithicum / nieuwe steentijd	5300-2000 v Chr.
NEOV	Neolithicum vroeg	5300- 4200 v Chr.
NEOVA	Neolithicum vroeg A	5300-4900 v Chr.
NEOV B	Neolithicum vroeg B	4900-4200 v Chr.
NEOM	Neolithicum midden	4200-2850 v Chr.
NEOMA	Neolithicum midden A	4200-3400 v Chr.
NEOMB	Neolithicum midden B	3400-2850 v Chr.
NEOL	Neolithicum laat	2850-2000 v Chr.
NEOLA	Neolithicum laat A	2850-2450 v Chr.
NEOLB	Neolithicum laat B	2450-2000 v Chr.
BRONS	Bronstijd	2000-800 v Chr.
BRONSV	Bronstijd vroeg	2000-1800 v Chr.
BRONSM	Bronstijd midden	1800-1100 v Chr.
BRONSMA	Bronstijd midden A	1800-1500 v Chr.
BRONSMB	Bronstijd midden B	1500-1100 v Chr.
BRONSL	Bronstijd laat	1100-800 v Chr.
IJZ	IJzertijd	800-12 v Chr.
IJZV	IJzertijd vroeg	800-500 v Chr.
IJZM	IJzertijd midden	500-250 v Chr.
IJZL	IJzertijd laat	250-12 v Chr.
ROM	Romeinse tijd	12 v Chr. - 450 na Chr.
ROMV	Romeinse tijd vroeg	12 v Chr. - 70 na Chr.
ROMVA	Romeinse tijd vroeg A	12 v Chr. - 25 na Chr.
ROMVB	Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 na Chr.
ROMM	Romeinse tijd midden	70- 270 na Chr.
ROMMA	Romeinse tijd midden A	70- 150 na Chr.
ROMMB	Romeinse tijd midden B	150- 270 na Chr.
ROML	Romeinse tijd laat	270- 450 na Chr.
ROMLA	Romeinse tijd laat A	270- 350 na Chr.
ROMLB	Romeinse tijd laat B	350- 450 na Chr.
ME	Middeleeuwen	450- 1500 na Chr.
VME	Middeleeuwen vroeg	450- 1050 na Chr.
VMEA	Middeleeuwen vroeg A	450- 525 na Chr.
VMEB	Middeleeuwen vroeg B	525- 725 na Chr.
VMEC	Middeleeuwen vroeg C	725- 900 na Chr.
VMED	Middeleeuwen vroeg D	900- 1050 na Chr.
LME	Middeleeuwen laat	1050- 1500 na Chr.
LMEA	Middeleeuwen laat A	1050- 1250 na Chr.
LMEB	Middeleeuwen laat B	1250- 1500 na Chr.
NT	Nieuwe tijd	1500- heden
NTA	Nieuwe tijd A	1500- 1650 na Chr.
NTB	Nieuwe tijd B	1650- 1850 na Chr.
NTC	Nieuwe tijd C	1850- heden

Bijlage 4. Vondstenlijst

put	spoor	vondstnr	aantal	fragment	vorm	materiaal	soort	datering	opmerkingen
2	-	1	1	bodem	schaal	ker ceramiek	roodbakend	1700-1900	Nederrijns aardewerk, aanleg vlak 0-5 m

Bijlage 5. Sporenlijst

spoor	put	vlak	profiel	aard van spoor	structuur	vondstnummers	periode	relaties	NAP_hoogtes
1	1	1		kuil			NT		21,07+
2	2	1		greppel			NT	gesneden door S3	20,60+
3	2	1		greppel			NT	snijdt S2	10,73+
4	4	1		greppel			NT		20,78+
5	5	1		greppel			NT		21,10+
7777				natuurlijke ondergrond					
6666				recente verstoring					